

Inskränkningar i upphovsrätten (SOU 2024:4)

Ju2024/00120

Tidningsutgivarna (TU) har getts tillfälle att yttra sig över det rubricerade betänkandet och får anföra följande.

TU och TU:s medlemmar strävar efter att utrymmet för en fri och granskande journalistik utövas med respekt för immateriella rättigheter, innefattande upphovsrätten och dess närstående rättigheter. För mediebranschen och det demokratiska samtalet är det samtidigt av yttersta vikt att sådana rättigheter inte på ett orimligt sätt försvårar nyhetsförmedlingen, att skildra offentliga miljöer och aktualitetsbevakning och därför måste rättigheter hela tiden vägas mot inskränkningar.

TU:s medlemmar är själva beroende av att deras immateriella rättigheter hanteras med respekt. TU står i stort bakom utredningens slutsatser och väljer att särskilt kommentera delar som är särskilt viktiga för våra medlemmar och där det finns behov att ange farhågor och förtydliganden med mera.

Sammanfattning

TU avstyrker utredningens förslag gällande namngivelse i 3 § URL. TU anser att nuvarande ordalydelse där upphovsmannen ska anges ”i den omfattning och på det sätt god sed kräver” bör behållas.

TU avstyrker att trestegsregeln kodifieras.

TU bifaller utökningen av det s.k. panoramaundantaget med vissa förtydliganden.

TU bifaller förslaget om undantag för nyhetsrapportering med vissa förtydliganden.

TU bifaller förslaget om att det bör införas ett samlat undantag för såväl karikatyrer, parodier som pastischer.

Reglerna om namn och källangivelse

Enligt kommittédirektiven ska utredaren ta ställning till om bestämmelserna om namn- och källangivelse ska ändras. Där anges att rättspraxis från EU-domstolen talar för att det kan finnas anledning att närmare överväga om de svenska bestämmelserna om namn- och källangivelse vid användning av verk och andra skyddade prestationer med stöd av inskränkningar ytterligare bör anpassas till EU-rätten.

TU konstaterar att reglerna om namngivning uppges ändras då detta är en följd av en EU- anpassning. Samtidigt konstaterar TU att ordalydelsen i förslaget ger en annan bild än det som sägs om att ingen materiell förändring avses. Utredningen konstaterar att inget tyder på att det har uppstått några skillnader i tolkningen i detta mellan EU-rätten och svensk tillämpning. TU tycker att det kan ifrågasättas behovet av att då ändra en välkänd och, som även utredningen konstaterar, till EU anpassad lydelse. TU avstyrker utredningens förslag gällande namngivelse i 3 § URL. TU anser att nuvarande ordalydelse där upphovsmannen ska anges ”i den omfattning och på det sätt god sed kräver” bör behållas.

Trestegsregeln

TU anser att en kodifiering av trestegsregeln riskerar att addera ett lager på lager som riskerar att försvåra i stället för att förtydliga. TU anser att trestegsregeln ska vara just en tolkningsregel till hjälp vid oklara fall. Trestegsregeln ska hjälpa att uppnå en skälig avvägning mellan intressesfärerna. Utgångspunkten ska vara att den byggs in i de undantag som görs. Annars är risken att effekten blir att den utökar respektive inskränker givna undantag och inskränkningar. TU avstyrker därför att trestegsregeln kodifieras.

Panorama

TU välkomnar att den inskränkning i upphovsrätten som gäller för återgivning av konstverk på eller vid allmän plats (panoramafriheten) utvidgas till att omfatta alla typer av verk och förfoganden. TU anser att det är positivt att fler platser än vad som är fallet idag omfattas av inskränkningen. TU vill dock poängtera att det kan finnas anledning att ytterligare överväga förtydliganden av den begränsning som föreslås införas avseende användning i förvärvssyfte. Detta oavsett om

redaktionellt och journalistiskt nyttjande inte anses omfattas av detta begrepp. Det kan förekomma journalistiska och redaktionella användningar där föremålet är centralt och det måste då vara tydligt att förvärvssyfte absolut inte omfattar just redaktionellt och journalistiskt verksamhet. TU vill framföra att det också måste tas höjd för t.ex. film- och TV-inspelningar. Det är viktigt att inte redaktionellt arbete som sker och måste ske i samhället måste anpassas eller inskränkas, onödigtvis, för att inte riskera att utgöra upphovsrättsintrång genom att konstverk eller andra skyddade alster kommer med i bild.

TU håller med utredningen om att det är för långtgående att låta all användning i samband med kommersiell verksamhet vara otillåten och anser att begränsningen bör kopplas till själva syftet med användningen – sikte bör tas på sådan användning som innebär en ekonomisk exploatering av verket och upphovsmannens skapande insatser. TU håller med i utredningens slutsats att ekonomisk exploatering av ett verk (typexempel ”merchandise” av koppar, tröjor och brickor) eller annan användning i marknadsföringssammanhang kan gå utöver en tillåten användning. När det gäller användning i marknadsföringssammanhang bör en otillåten användning stanna vid utnyttjanden i sammanhang med avsättningsfrämjande marknadsföringsåtgärder med rena kommersiella syften till föremål. Flertalet av andra typer av nyttjande borde vara förenliga med inskränkningens andemening, inklusive redaktionell och journalistisk verksamhet samt ideell folkbildningsverksamhet eller opinionsbildande verksamhet i övrigt. Den upphovsman som har accepterat att placera sitt verk i det offentliga rummet får acceptera att ersättning inte utgår för återgivning annat än i reklam. Det som bör gälla är i stället vad som anges på s 154 i betänkandet, att användning med stöd av panoramaundantaget inte ska hindra upphovsmannens ensamrätt att ekonomiskt exploatera verket mer än nödvändigt. Tryck- och yttrandefriheten är nödvändig – inte minst avseende det offentliga rummet.

Nyhetsrapportering

TU anser att den föreslagna förändringen är en nödvändig anpassning och att det är välkommet med en utvidgad rätt. I dagens samhälle är det viktigt att nyhetsrapportering får ett så brett utrymme som möjligt för att säkerställa en bred yttrandefrihet, en fri debatt, informationsbehovet och det viktiga uppdraget att motverka s.k. fake news. Till exempel är det viktigt att det i begreppet nyhetsrapportering också ingår aktualitetsbevakning och granskande journalistik.

TU håller med om att begreppet dagshändelse bör ersättas med ett begrepp som på ett bättre sätt kopplar till yttrande- och informationsfriheten. Uttrycket nyhetsrapportering kopplar enligt TU tydligare till syftet d.v.s. användning av upphovsrättsligt skyddat material i journalistisk verksamhet. TU håller med om att vad som utgör journalistisk verksamhet bör avgöras utifrån förhållandena i det enskilda fallet.

En viktig fråga som rättspraxis får lösa är hur länge t.ex. en publicering, löpande på en webbplats eller i en databas, kan anses kunna utnyttja undantaget. TU är av uppfattningen att huvudregeln utifrån just ett tryck- och yttrandefrihetsperspektiv bör vara att denna publicering ska få fortgå. Det skulle vara mycket märkligt att behöva rensa i arkiven och TU anser att normalt sett bör en intresseavvägning leda till att yttrande- och informationsfriheten överväger behovet av skyddet av upphovsrätten. Vid avvägningen anser TU att det också tydligt ska framgå att ett journalistiskt arbete riktat mot en liten krets men där intresset är stort för denna krets också ska kunna anses uppfylla kraven för att undantaget ska gälla. Detta är viktigt inte minst för att undantaget inte bara ska kunna tillämpas för riksmedia. Detta även om den lokala tidningen i teorin har samma spridning som en riks- eller internationell tidning i.o.m. internet.

TU vill poängtera att kravet på namngivelse ska ändras i linje med ovan och t.ex. när det gäller verk som inte är offentliggjorda, kan upphovsmannen ha ett intresse av att inte offentliggöras. TU förordar därför att namngivelse ska ske med det befintliga rekvisitet god sed

Karikatur, parodier och pastischer

TU håller med utredningen om att det bör införas ett samlat undantag för såväl karikatyryr, parodier som pastischer. Inte minst parodier kan spela en viktig roll i att upprätthålla en vid yttrandefrihet och en vid debatt. Eftersom detta följer av EU-rätten bör Sverige införa detta och på så sätt kodifiera en redan gällande inskränkning. TU framhåller vikten av att detta undantag måste vara plattformsnutralt och att alla tre, karikatyr, parodier och pastischer, omfattas av undantaget.

En ny inskränkning för forskning

TU har inget i sak att anföra mot betänkandet i denna del men vill särskilt lyfta fram att gränserna mellan vad som är forskning och kommersiellt har blivit svårare i.o.m. AI-utvecklingen. Här måste

lagstiftaren i det fortsatta arbetet säkerställa att skapandet av t.ex. språkmodeller som har ett forskningsursprung definitivt inte kan säljas eller göras tillgängliga för kommersiella aktörer att utnyttja eller i sin tur träna andra modeller på. Det bör enligt TU förhindras av skrivningarna i förslaget men bör ändå kunna uppmärksammas tydligare. Gränserna mellan forskning och kommersiell verksamhet suddas ut på detta område.

TU

Johan Taubert
VD

Jan Fager
Jurist